Eduskunnan lakivaliokunnalle

6.2.2023

Asia: U 108/2022 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta

Monika-Naiset liitto ry kiittää Eduskunnan lakivaliokuntaa mahdollisuudesta lausua em. asiassa.

Monika-Naiset liitto ry on naisiin kohdistuvan väkivallan ja ihmiskaupan erityisasiantuntijajärjestö, jossa tarjotaan matalan kynnyksen väkivaltatyön (ml. ihmiskauppa ja muu vakava hyväksikäyttö) palveluita maahan muuttaneille naisille ja heidän lapsilleen. Liitolla on laaja palvelukokonaisuus ihmiskaupan uhrien auttamistyössä osana väkivaltatyötä: Suomen ainoa naiserityinen ja salaisessa osoitteessa oleva Turvakoti Mona, turvakotijakson jälkeinen tuettu asuminen, Kriisikeskus ja Kotoutumiskeskus.

Liiton tunnistamissa ihmiskauppatapauksissa näkyvät korostetusti pakkoavioliittoon, seksuaaliseen hyväksikäyttöön sekä lähisuhteissa tapahtuviin hyväksikäyttömuotoihin liittyvät ihmiskauppatapaukset. Suurella osalla kohtaamistamme uhreista on taustallaan useita eri ihmiskaupan tai lähirikosten kokemuksia.

1. Yleistä

Ihmiskauppa on monimutkainen, jatkuvasti kehittyvä rikollisuusmuoto. Direktiivin arviointi ja päivittäminen on välttämätöntä, jotta dokumentti vastaa nykytilanteeseen. Monika-Naiset liitto näkee tärkeänä, että direktiivin muutoksessa on pyritty huomioimaan ilmiössä tapahtuneet muutokset vuoden 2011 jälkeen.

2. Ehdotuksen pääasiallinen sisältö

Monika-Naiset liitto näkee tärkeänä, että direktiivin muutosehdotuksessa avioliittoon pakottamiseen ihmiskaupan muotona kiinnitetään vahvemmin huomiota. Ihmiskaupan vastaisen direktiivin johdantokappaleen 11 mukaan, direktiivi kattaa jo nykymuodossaan pakkoavioliiton ja laittoman lapseksiottamisen siltä osin, kuin ne täyttävät ihmiskaupan tunnusmerkistön. Käytännön työ kuitenkin osoittaa, että Suomessa pakkoavioliittotapaukset eivät nykyisellään etene juuri koskaan ihmiskauppana rikosprosessissa. Tästä lisää alempana kohdassa 4 (vaikutukset Suomen lainsäädäntöön).

Direktiivin muutosehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta voitaisiin luoda tarkoituksenmukaiset mekanismit uhrien tunnistamiseksi varhaisessa vaiheessa, samoin kuin heidän auttamisekseen ja tukemisekseen yhteistyössä alan tukijärjestöjen kanssa.

Monika-Naiset liitto pitää kansallisen ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismin (NRM) luomista Suomeen erittäin tärkeänä. Liitolla on korkeat odotukset Oikeusministeriössä käynnisteillä olevasta NRM-hankkeesta. Olemme tyytyväisiä, että kolmannen sektorin toimijat on kutsuttu hankkeen ohjausryhmään. Hanke on avainroolissa toimivien rakenteiden luomisessa siten, että ne vastaavat direktiivin vaatimuksia.

Monika-Naiset liitto ry
Hermannin Rantatie 12 A
00580 Helsinki

Puh. +358 (0)9 7279 9999
info@monikanaiset.fi

Y-tunnus 1570933-8
rek.nro 177.085/18.08.1999

Ihmiskaupan ehkäisemiseksi ja torjunnan tehostamiseksi hillitsemällä kysyntää olisi jäsenvaltioiden uuden artiklan 1 mukaan harkittava toteutettavaksi tarvittavat toimenpiteet kysymyksessä olevien palvelujen käytön kriminalisoimiseksi. Uuden artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden olisi toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kohdassa 1 tarkoitetusta rikoksesta voidaan määrätä tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat rangaistukset ja seuraamukset.

Monika-Naiset liitto kannattaa vahvasti kysyntään puuttumista ja seksin oston kriminalisointia erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien tyttöjen ja naisten seksuaalisen hyväksikäytön vähentämiseksi.

Liitto pitää tärkeänä tilastointiin ja valvontaan liittyvää direktiivin muutosta, jonka mukaan jäsenvaltioiden olisi kerättävä tilastotietoa, jotta se voisi valvoa niiden järjestelmien tehokkuutta direktiivin mukaisten rikosten torjunnassa. Artiklan 2 mukaan 1 kohdan mukaisen tilastotiedon täytyy sisältää tiettyjä uhreja, epäiltyjä, syytettyjä, syyteratkaisuja, tuomittuja ja tuomioistuinratkaisuja koskevia tietoja.

Liitto huomauttaa, että viranomaisten tiedossa on vain osa ihmiskauppatapauksista. Monika-Naiset liiton, Rikosuhripäivystyksen, Pakolaisneuvonnan ja Pro-tukipisteen keräämä ns. Neliapilatilastointi ja muu kentältä kerätty tieto osoittaa, että järjestöjen matalan kynnyksen palveluissa kohdataan ja tunnistetaan myös uhreja, jotka eivät uskalla, pysty tai halua hakeutua viranomaisavun piiriin. Nämä tapaukset eivät näy viranomaistilastoissa. Liitto huomauttaa myös, että Suomessa on syytä kiinnittää huomiota rikosprosessin kestoon. Nykytilanteessa rikosilmoituksesta tuomioon voi mennä jopa kymmenen vuotta.

Liitto pitää tärkeänä, että komissio seuraa, missä määrin jäsenvaltiot ovat tehneet muutoksia kansallisen lainsäädäntöön direktiivin vaatimusten mukaisesti (uusi 18a artikla, uusi kohta 3). Komission ehdottama viiden vuoden aika, ottaen huomioon, miten nopeasti ihmiskaupan liittyvä rikollisuus kehittyy, voi olla liian pitkä. Lyhyempi seurantaika, esimerkiksi kolme vuotta, palvelisi tilannetta paremmin.

4. Ehdotuksen vaikutukset Suomen lainsäädäntöön

Ehdotuksen mukaan direktiivin 2. artiklan 3 kohtaa muutettaisiin siten, että kohdan lopussa hyväksikäytön muotoina (ihmiskaupan tarkoituksena) nimenomaisesti mainittaisiin pakkoavioliitto ja laiton lapseksiottaminen. Nykyisin kohdassa todetaan ihmiskaupparikoksen hyväksikäyttömuotojen olevan ainakin hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa ja muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu (mukaan lukien kerjääminen), orjuus ja muut orjuuden kaltaiset käytännöt, orjuuden kaltaiset olot, rikollisen toiminnan hyväksikäyttö ja elinten poistaminen.

Direktiivin johdantokappaleen 11 mukaan 2. artiklan 3 kohta kattaa jo nykyisin pakkoavioliiton ja laittoman lapseksiottamisen, siltä osin, kuin ne täyttävät ihmiskaupan tunnusmerkistön. Kuten liitto toi jo kohdassa 2 esiin, pakkoavioliittotapaukset eivät Suomessa juuri koskaan etene rikosprosessissa, eikä rikosvastuu näissä tapauksissa toteudu.

Avioliittoon pakottamisen erilliskriminalisointia koskeva hanke (OM012:00/2021) on vielä kesken, ja liitto huomauttaa, että avioliittoon pakottaja on usein eri henkilö / henkilöt, kuin avioliittokontekstissa hyväksikäyttäjä. Liiton näkemyksen ja asiakastyön kokemuksen mukaan olisi tärkeää, että erilliskriminalisoinnin lisäksi rikoslain 25 luvun 3 §:n 1 momenttia täsmennetään siten, että avioliittoon pakottaminen ja laiton lapseksiottaminen avattaisiin muiden ihmiskaupan muotojen rinnalle. Uuden kirjauksen tärkeys korostuu, jos avioliittoon pakottamisen erilliskriminalisointi ei etene.

Direktiivin muutosehdotus on tärkeä viesti siitä, että pakkoavioliitot tulisi jatkossa tulkita ihmiskaupaksi silloin, kun ihmiskaupan tunnusmerkistö täyttyy. Tässä on kokemuksemme mukaan paljon parannettavaa.

Kuten Valtionneuvoston kirjelmässä kohdassa 4.1.4. tuodaan esiin, Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä ja vuoden 2023 alusta voimaantulleet vastaanottolain säännösten muutokset vastaavat osaltaan jo direktiivin velvoitteisiin. Myös Monika-Naiset liiton arvion mukaan Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä vastaa riittävällä tasolla artiklassa tarkoitettua ”keskuspistettä”. Vastaanottolain muutoksilla, jotka astuvat voimaan 2023 alussa, on tarkoitus parantaa ihmiskaupan uhrien asemaa esitutkinnan etenemisestä riippumatta. Onnistuessaan muutokset mahdollistavat toimivan tukikokonaisuuden muodostamista, joka on täysin irrallaan rikosprosessista. Tältä osin Suomen tilanne vastaa riittävällä tavalla direktiivin vaatimuksia, vaikka käytännön toteutumisessa on vielä haasteita.

Ihmiskaupan uhrien palveluiden käytön kriminalisoimista koskien Monika-Naiset liitto katsoo, että nykyinen lainsäädäntö ei vastaa riittävästi direktiivin tarkoitukseen seksuaalisen hyväksikäytön ennaltaehkäisemiksi. Vaikka seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tulisi tuomita, ei tuomioita juuri ole, ja ne harvoin etenevät tutkintaan. Tutkinnat ovat myös äärettömän raskaita ihmiskaupan uhreille.

Ehdotuksen mukaan Suomessa tulisi säätää rangaistavaksi myös muuhun kohdassa tarkoitettuun hyväksikäyttöön, kuin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskaupan uhrien tarjoamien palveluiden käytöstä, vähintäänkin tahallisesti tehtynä. Monika-Naiset liitto pitää tätä tärkeänä viestinä ja kannattaa asian selvittämistä kansallisen lainsäädännön näkökulmasta. Mutta kuten Valtioneuvosto kannassaan (9) toteaa, työperäinen ihmiskauppa eroaa seksuaalisesta hyväksikäytöstä suurelta osin siinä, että palvelun ostaja/käyttäjä ei useinkaan ole suoraan yhteydessä uhriin, eikä täten voi arvioida hyväksikäytön mahdollisuutta. Mielestämme olisi tehostettava yritysvastuun ja vastuullisten toimitusketjujen valvontaa erityisesti alihankintaan liittyvissä tapauksissa.

Monika-Naiset liitto näkee, että ehdotetuilla muutoksilla Suomen lainsäädäntö saadaan paremmin vastaamaan direktiivin vaatimuksia.

Kunnioittavasti,

Anna Nuotio
Asiantuntija, ihmiskaupan vastainen työ
Monika-Naiset liitto ry

Natalie Gerbert
Johtaja, Kriisikeskus Monika
Monika-Naiset liitto ry